

BANK VA MOLIYA TIZIMINING IQTISODIY MOHIYATI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Bakalavr ta'lim yo'nalishi talabasi

Rasulov Dilshodbek Shuxratbek o'g'li

dilshodbekrasulov191@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyati, uning milliy iqtisodiyotdagi o'рни va ahamiyati nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqot davomida bank va moliya tizimi tushunchalari, ularning asosiy funksiyalari hamda iqtisodiy jarayonlarga ta'sir mexanizmlari yoritib berilgan. Shuningdek, moliyaviy resurslarni safarbar etish, qayta taqsimlash va samarali foydalanishda bank tizimining roli ochib berilgan. Maqolada bank va moliya tizimining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, investitsion faollikni oshirish hamda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari bank-moliya tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar bilan yakunlangan.

Kalit so'zlar

Bank tizimi, moliya tizimi, iqtisodiy mohiyat, moliyaviy resurslar, iqtisodiy barqarorlik, investitsiya.

Abstract

This article analyzes the economic essence of the banking and financial system, its role and significance in the national economy from a theoretical and practical perspective. During the study, the concepts of the banking and financial system, their main functions and mechanisms of influence on economic processes were

highlighted. The role of the banking system in the mobilization, redistribution and effective use of financial resources was also revealed. The article substantiates the importance of the banking and financial system in ensuring economic stability, increasing investment activity and stimulating economic growth. The results of the study are concluded with scientific and practical conclusions aimed at further improving the banking and financial system.

Keywords

Banking system, financial system, economic essence, financial resources, economic stability, investment.

Kirish

Hozirgi globallashuv, raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi sharoitida bank va moliya tizimi milliy iqtisodiyotning barqaror faoliyat yuritishini ta'minlovchi muhim institutlardan biri hisoblanadi. Ushbu tizim orqali moliyaviy resurslar shakllantiriladi, qayta taqsimlanadi hamda iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga yo'naltiriladi. Shu bois bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyatini chuqur o'rganish iqtisodiy rivojlanishning nazariy va amaliy asoslarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Undan tashqari respublikamizda ham bank va moliya tizimini yanada rivojlantirish va mavjud muammolarni batraf etish bo'yicha turli xil chora-tadbirlarni olib borayotganini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.05.2020 yildagi PF-5992-sonli "2020 — 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"¹ gi farmoni hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.09.2017 yildagi PQ-3270-son

¹ "2020 — 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida", O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 12.05.2020 yil, PF-5992-sonli, <https://lex.uz/ru/docs/-4811025>

“Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”² qarorida ham yaqqol namoyon bo‘lgan.

Bank va moliya tizimi iqtisodiyotda jamg‘armalarni investitsiyaga aylantirish, tadbirkorlik faoliyatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, pul muomalasini tartibga solish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash kabi muhim funksiyalarni bajaradi. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida banklar orqali kredit resurslarining samarali taqsimlanishi ishlab chiqarish hajmining oshishi va iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishga xizmat qiladi.

So‘nggi yillarda moliya bozorlarida yuz berayotgan o‘zgarishlar, raqamli bank xizmatlarining kengayishi, moliyaviy risklar va global inqirozlar bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyatini qayta tahlil qilish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqolada bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyati, uning asosiy funksiyalari hamda milliy iqtisodiyot rivojlanishiga ta‘siri nazariy va amaliy jihatdan yoritib beriladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida statistik, analitik, qiyosiy, kuzatuv, induktiv, deduktik, mantiqiy, monitoring, ekspress-baholash va boshqa tahlil usullaridan foydalanildi. O‘rganilgan adabiyotlar natijasida mavzu to‘liq yoritib berildi. Xorijiy mamlakatlar bilan hamkorlikda olib borilayotgan islohotlar ko‘rib chiqildi. Jadvallarda tegishlicha shakllantirildi va solishtirildi.

Adabiyotlar tahlili

² “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.09.2017 yildagi PQ-3270-son qarori, <https://lex.uz/ru/docs/-3342348>

Bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyati masalalari iqtisodiy nazariya va moliya fanida ko‘plab mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Shuningdek bank va moliya tizimining iqtisodiy mohiyatini barcha davr iqtisodchilari turlicha yondashuvlar asosida o‘z nazariy ta’riflarini berib o‘tishgan. Quyida bank va moliya tizimining umumiy ta’riflariga alohida to‘xtalib o‘tamiz.

Bank tizimi — bu pul mablag'larini saqlash va qayta ishlash bilan shug'ullanadigan, o'z mijozlariga [kreditlar](#) va boshqa xizmatlarni taqdim etadigan banklar va boshqa moliya institutlari to'plamidir. Bank tizimi iqtisodiy infratuzilmaning asosiy elementi bo'lib, moliyaviy operatsiyalarning uzluksiz ishlashini ta'minlaydi.³

Moliya tizimi — bu davlat, xo‘jalik yurituvchi subyektlar hamda aholi o‘rtasida pul mablag‘larini shakllantirish, taqsimlash va qayta taqsimlash jarayonida vujudga keladigan moliyaviy munosabatlar majmuasidir. U milliy iqtisodiyotning barqaror faoliyat yuritishini ta’minlovchi muhim iqtisodiy mexanizm hisoblanadi. Moliya tizimi orqali iqtisodiyot tarmoqlari, hududlar va ijtimoiy qatlamlar o‘rtasida moliyaviy resurslar harakati amalga oshiriladi.

Bank va moliya tizimi birgalikda iqtisodiy infratuzilmaning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, moliyaviy operatsiyalarning uzluksiz ishlashi, pul oqimlarining samarali harakati hamda iqtisodiyot tarmoqlari, hududlar va ijtimoiy qatlamlar o‘rtasida resurslarning oqilona taqsimlanishiga xizmat qiladi. Natijada mazkur tizim milliy iqtisodiyotning barqaror faoliyat yuritishi, investitsion faollikning oshishi va iqtisodiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynaydi.

Asosiy qism

Bank va moliya tizimi milliy iqtisodiyotning barqaror faoliyat yuritishini ta’minlovchi muhim institutsional asos hisoblanadi. Ushbu tizim orqali

³ Bank tizimi, vikipediya, https://uz.wikipedia.org/wiki/Bank_va_bank_tizimining_tarixi_va_rivojlanishi

iqtisodiyotda pul mablag‘larining uzluksiz aylanishi, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi hamda iqtisodiy jarayonlarning muvozanatli rivojlanishi ta‘minlanadi. Bank va moliya tizimining samarali faoliyati iqtisodiy o‘shirish sur‘atlariga, investitsiya faolligiga va ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Avvalo, bank va moliya tizimi iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni safarbar etish va jamg‘armalarni investitsiyaga aylantirishda muhim rol o‘ynaydi. Aholi va xo‘jalik yurituvchi subyektlarning vaqtincha bo‘sh pul mablag‘lari banklar orqali jamlanib, real sektor tarmoqlariga kredit va investitsiya shaklida yo‘naltiriladi. Bu jarayon ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, bank va moliya tizimi kapitalni qayta taqsimlash mexanizmi sifatida iqtisodiyotda resurslardan samarali foydalanishni ta‘minlaydi. Kreditlash va moliyalashtirish instrumentlari orqali mablag‘lar yuqori samaradorlikka ega bo‘lgan tarmoqlarga yo‘naltiriladi. Natijada iqtisodiyotda tarkibiy o‘zgarishlar jadallashib, raqobatbardoshlik darajasi oshadi.

Bank va moliya tizimining iqtisodiyotdagi yana bir muhim ahamiyati makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash bilan bog‘liq. Markaziy bank va moliyaviy regulyatorlar tomonidan olib boriladigan pul-kredit va moliya siyosati inflyatsiyani nazorat qilish, milliy valyuta barqarorligini saqlash hamda moliyaviy tizimda risklarni kamaytirishga qaratilgan. Samarali bank va moliya tizimi iqtisodiy inqirozlar ta‘sirini yumshatish va moliyaviy xavfsizlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, bank va moliya tizimi to‘lov va hisob-kitoblar tizimini rivojlantirish orqali iqtisodiy munosabatlarning uzluksizligini ta‘minlaydi. Naqd pulsiz hisob-kitoblarning kengayishi, elektron to‘lov tizimlari va raqamli bank xizmatlari iqtisodiy operatsiyalar tezligini oshirib, tranzaksiya xarajatlarini

kamaytiradi. Bu esa tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga va iqtisodiy samaradorlikning ortishiga olib keladi.

Zamonaviy sharoitda bank va moliya tizimi innovatsion rivojlanish va raqamli iqtisodiyotning muhim tayanchiga aylanmoqda. Moliyaviy texnologiyalar (fintex), raqamli bank xizmatlari va yangi moliyaviy instrumentlar investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirib, moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini oshirmoqda. Shu bilan birga, moliya tizimining rivojlanishi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu tizim orqali moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi, investitsion faollikning oshishi hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyati kengayadi. Shu bilan birga, globallashtiruv, raqamli iqtisodiyot va moliyaviy risklarning ortib borishi bank va moliya tizimini doimiy ravishda takomillashtirib borishni talab etadi.

Bank va moliya tizimining iqtisodiyotdagi ahamiyatini yanada oshirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- bank va moliya tizimida raqamli transformatsiyani jadallashtirish zarur. Raqamli bank xizmatlari, elektron to'lov tizimlari va fintex texnologiyalarni keng joriy etish moliyaviy xizmatlar qamrovini oshiradi, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi hamda iqtisodiy operatsiyalar samaradorligini kuchaytiradi.

- kredit resurslarining real sektor va ishlab chiqarishga yo'naltirilishini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Uzoq muddatli va imtiyozli kredit mexanizmlarini rivojlantirish kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi.

- moliyaviy barqarorlik va risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish zarur. Banklar faoliyatida prudensial me'yorlarni takomillashtirish, kredit portfeli sifatini oshirish hamda stress-test mexanizmlarini keng joriy etish moliyaviy inqirozlar xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

- moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish bank va moliya tizimi samaradorligini kuchaytiruvchi muhim omillardan biridir. Aholi va tadbirkorlar o'rtasida moliyaviy bilimlarni kengaytirish bank xizmatlaridan ongli va samarali foydalanishga zamin yaratadi.

- bank va moliya tizimini tartibga solish va nazorat qilish mexanizmlarini takomillashtirish lozim. Shaffoflikni oshirish, raqobat muhitini kuchaytirish va xalqaro standartlarga mos tartibga solish tizimning barqaror va ishonchli faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bank va moliya tizimini kompleks rivojlantirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda samarali tartibga solish mexanizmlarini kuchaytirish orqali uning iqtisodiyotdagi ahamiyatini yanada oshirish mumkin. Bu esa milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishi va aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "2020 — 2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida", O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 12.05.2020 yil, PF-5992-sonli, <https://lex.uz/ru/docs/-4811025>

2. "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida", O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.09.2017 yildagi PQ-3270-son qarori, <https://lex.uz/ru/docs/-3342348>

3. Bank tizimi, vikipediya, https://uz.wikipedia.org/wiki/Bank_va_bank_tizimining_tarixi_va_rivojlanishi

4. BANK-MOLIYA TIZIMI VA XUSUSIY SEKTORNI RIVOJLANTIRISHDA YANGI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA BANK FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH IMKONIYATLARI, Akmal Norov, [https://yashil-iqtisodiyot-](https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/7641?utm_source)

[taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/7641?utm_source](https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/7641?utm_source)

5. Manba: <https://cbu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobot ma’lumotlari.